

Tatar Türklerinde Karşılaştırmalı Halk İnançları

Yaşar Kalafat*

Tatar Türkleri münasebeti ile evvelce Nogaylar¹, Başkurtlar² ve Tataristan Tatarlarına³ dair yaptığımız çalışmalarda halk inançlarına da yer vermiş, Kırım Türklerine dair yaptığımız halk inançları çalışmalarında da Karay ve Kırımçak Türkleri ile birlikte Tatar Türklerinin halk inançlarını da yansıtmaya çalışmıştık. Bu tespitlerimiz Tacikistan ve Özbekistan'dan dönen Tatar Türkleri arasında olmuştur.⁴ Buradaki tespitlerimiz ise Kırım ve Kazan Tatar halk inançtan ile diğer Türk kesimlerinin halk inançlarının karşılaştırması şeklinde olacaktır. Bu çalışmam münasebeti ile benden Tatar Türkçesi ve Rusça bilgisini esirgemeyen dostum İlyas Kamalov'a teşekkür ediyorum. Bir seyahat münasebeti ile dostum Erdoğan Altınkaynak'ın da yardımları ile derleyebildiğim bilgileri bir araya toplamaya çalıştım.

Kazan Tatarlarında nikah günü gelin için "Gelin Hamamı" hazırlanır. Bu hamama gelin adayının yoldaşları, yakın kız arkadaşları da davet edilirler. Bu hamam davetindeki incelik bir nevi testtir. Banyonun temizlenilerek mi bırakıldığına dikkat edilir.⁵ Anadolu'da da gelin adayı kızı testler yapılır. Titiz mi, sinirli

mi olduğunu anlamak için ibrikten ağız dar bir kaba bir vesile yaratılıp su döktürülür, suyun dışarıya taşırılmaması gerekmektedir. Anadolu ve Bulgaristan Türklerinde gelin hamamında gelinin vücut kusuru var mı diye incelenilir. Oğlu olan aileler gelin hamamında kız beğenirler. Ancak Anadolu ve Balkan Türklerinde hamamlar umuma açık 40-50 davetliyi alacak şekildedir. Tatar Türk coğrafyasında Sibiry Türklerinde olduğu gibi evlerin bahçelerinde tamamen ahşaptan yapılmış o aileye ait hamamlar vardır ki bunlar 8-10 kişi alabilmektedir. Eski Anadolu ve Balkan Türklerinde evin içerisinde odalarda kapalı dolap halinde bir kişilik hamamlar olurdu. Bunlara gusülhane de denirdi. Bunlardan birisini biz 1950'lerden evvel bulunduğumuz Bayburt'da kullandık. Tatar Türklerinin gelin hamamı olarak kullandıkları hamamın aynı Gorno-Altay'da bulduk.

Tatar Türklerinde gelin hamamına gelen davetliler gelin için getirdikleri hediyeleri hamamda bırakırlar. "Damat Hamamı" zifaktan sonra yapılır. Bu hamama kızın anne ve babası da gelirler. Daha sonra iki tarafın yakınları hamama davet edilir, hediye olarak para bırakılır. Birlikte çay içilir. Kiyev (damat) için İyev (Sağdıç) zifaktan evvel İyev muncası (Sağdıç Hamamı) yapar. Kız muncası düğünden önce kız evi tarafından yapılır. Düğünden evvelki hamamlarda bir gün önce bal ve cigildek/bavırsak (yağda hazırlanmış hamur) götürülür. "Kebir Muncası" (Nikah Hamamı) nikahtan evvel kız ve oğlan evleri tarafından yapılır. Bu hamamı atalı-analı kimseler hazırlamalıdır; gelin kızın saçını da bunlar hazırlar.⁶

23

(*) Dr., Halk Bilimi Araştırmacısı.

(1) Yaşar Kalafat, *Kırım Kızıy Kafkasya*, Ankara, 1999, s. 199-203.

(2) Yaşar Kalafat, "Çuvaşistan-Başkurdistan-Tataristan" *Türk Dünyası Araştırmaları*, Nisan 1998, S. 113, s.69-82; "Ufa Uluslararası Türk Kiyat Kurultayı ve İdil-Ural-Altay Türk İnançları" *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ağustos 1998, S. 115, s.21-56.

(3) Kalafat, a.g.e.

(4) Yaşar Kalafat, "Giraylardan Cemiloğullarına Günümüz Kırım'ı ve Kırım Tatar Türkleri Halk İnançları" *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ekim 1998, S.116, s.25-61.

(5) F. S. Bayazitova, *Hayatın Üç Dügünü*, Kazan, 1992, s.32-34.

(6) Bayazitova, a.g.e., s.32-34.

Gelin hamamı ve gelin sacının hazırlanmasında hazırlayıcıların analı babalı olmalarının aranılması önemli bir husustur. Türk halk inançlarında kişi oğluna yüklenen anlamda yetim veya zürriyetsiz (çocuksuz) olmak önemsenen bir husustur. Bebeği olmayan annelere bazı hazırlıklarında çok bebekli annelerin yardımı istenir. Analı babalı olmak bir anlamda kut bulmuş olmakla izah edilmektedir. Diğer taraftan yağmur duası merasimlerde Afgan Türkleri yetim kızı doğlaştırmaktadır. Yetimin merhamet celbinde daha etkin olduğu inanç vardır.

Düğün muncasını nikah günü kız tarafı yapar. Kız ve oğlan birlikte hamam yaparlar. İki hamam hazırlanır. Damat cingilere (Çengi) para verir. Hamama kayınpeder ve kayıncı onlardan sonra da yakın akrabalar gelirler. Bu hamamlar yukarıda da belirtildiği gibi aileye ait hamamlardır. Sabahleyin saat 5’de erkenden kızlar bu hamamı hazırlarlar. Damat hazırlığı yapan kızlar için hamam kurmasının altına para koyarlar.

Türk hamam kültürü, uzak geçmişinden başlanılarak, bütün Türk kesimlerini kapsayacak şekilde ele alınır ise ciddi sonuçlar elde edebilecektir. Hamamda yiyecek ikramı ve müzikli eğlenceler düzenleme Anadolu ve Bulgaristan Türklerinde de vardır. Anadolu’da özel gelin hamam takımları hazırlanır. Bulgaristan’da gelin alayları, sünnet alayları gibi faytonlarla gelin hamamı alayları düzenlenir. Gelinin faytonu özel olarak süslenir.

Tataristan’da genç geline hamam esnasında da sınavlar uygulanır. Ona havlu, tayak (baston), kuçarka (ocak şişi) gibi şeyler verilirken, yapılan sınavda zeki, uyanık, temiz, tertipli vs. olup olmadığına bakılır.

Tatar-Türklerinde gelin çıkarken hamamın sıcak taşına hamam taşı ile su serpilir ve hayır temennide bulunulur, “muhabbet kuvvetli olsun” denir. Damatla kızın yıkadığı banyo suyu hamamın duvarlarına serpilir. Böylece çiftler her banyoda yıkanınca banyo-

nun iyi ısınacağına ve gençlerin yüreklerinden muhabbet eksik olmayacağına inanılır.⁸ Duvarlara su serpme Oğuz Türklerinde de vardır. Nevruz’da gün doğmadan bulaktan getirilmiş “Hamsu” evin dört duvarına serpilerek bereket dlenilir.

Tatar halk inançlarına göre gelin, oğlanın baba evine gidince yeni akrabalarına isimleri ile hitap etmez, çocuklara sevgi ve büyüklere saygı ile davranır. Bu uygulama Nogay ve Kumuklarda da böyledir.⁹ Tatar Türkleri için yapılan bu açıklama Türk kültürünün hakim olduğu tüm halklarda görülür. Atlı göçebe bozkır medeniyet dairesinde yaygındır. Bize göre Gök Tengri inanç sisteminin bir kalıntısıdır. “*Ses saklama*” veya “*ses sakınma*” uygulamasının bir tezahürüdür. Büyüklerden ve erkeklerden ses sakınma giderek, onlara daha saygılı ve sevgili hitap etme şekline dönüşmüştür.

Tatar Türklerinde toydan sonra damat akrabalarını toplar, gelini onlara tanıştırır. Gelin eşinin erkek kardeşine “alma abıstay” (elma ağabeyi), appak abıstay (çok temiz ağabey), bergene abıstay (yegane, biricik ağabey), süer abıstay (sevgili ağabey), ciber abıstay (yakışıklı ağabey), eli abıstay (ulu ağabey), kız kardeşine ise alım abis (ak bacı), yevher abis (cevher bacı), kürklü abis (iyi giyimli bacı), en küçük görümcesine ise, sügenim tutaş (sevgili tutaşım) demektedir.¹⁰

Tatar Türklerinde imam yeni doğmuş çocuğun kulağına babasının ve çocuğun ismini üç kez söyler. Her defasında yüzünü açar ve tekrar kapatır. Yapılan bu merasimde yaşlılar bulunurlar. İmam çocuğu kucığına alır, iki kulağına da ezan okur. Bu merasimde birlikte yemek yenilir. Davetliler yeni dünyaya ve aileye hediyeler getirirler. Ayet’el-Kürsî okunur, bebeğin kulağına üflenir. İsim alma, isim değiştirme, ismi bozma için yapılan tatbikatlarda, çocuk gözünü hasta olduğu için aç-

(7) Bayazitova, a.g.e., s.32-34.

(8) Bayazitova, a.g.e., s.32-34.

(9) Bayazitova, a.g.e., s.188-192.

(10) Bayazitova, a.g.e., s.188-192.

mıyor ise butka yapılır. Butka bir nevi piring lapasıdır. Butkadan bir kaşık alınır, çocuğun ismi söylenilerek kuşlara verilir. Çocuğa yeni ismi verilerek tedavi edilmiş olunur. Butka muhakkak ocakta yapılır ve yenilirken “Bu butka falanın butkasıdır” denilerek yenilir. Bu uygulama daha ziyade ilkbahar ve sonbaharda olur. Yeni isimlerin başına min (ben) eklenir. Min Ahmet (Benli Ahmet), Min Sulu (Benli Sulu).¹¹ İsmnin başına ben eklenen çocuk yapılan merasimle nişanlanmış olmaktadır ve bu nişanla da koruma altına girmiş olmaktadır. Benli, halli, nişanlı çocuk korunan çocuk anlamına gelmektedir. Ziyarete götürülerek belirli bir yaşa kadar saç kesilmeyen çocuk da saç ile nişan almış olmaktadır. Belirli tarikatlarda erkeklere takılan tek küpe de bu kapsamda mütalaa edilebilir.

İsim verirken kulağa ezan veya kamet okumak veya bir kulağa ezan diğerine gamet okumak suretiyle çocuğun ismini söylemek Oğuz Türkleri arasında da çok yaygındır. İsim değiştirme uygulamasını Anadolu Türklerinden de bilmekteyiz. Bazı çocuklara verilmiş dini içerikli isimlerin çocuklar tarafından kaldırılamadığına inanılır. Bu isimlerin başına veya sonuna ikinci bir kelime eklenilir. Böyle hallerde “çocuğa ismi ağır geldi” denir. İsim bozma uygulamasına biz 1995-96 yıllarında Türkmənistan’da şahit olduk. İslam adına hareket ettiğini söyleyen bazı kimseler, çocuklardaki taş, kaya, yıldız, güneş, su, kayın, kurt, aslan gibi isimlerin putperestliğe çağrışım yaptığından bahisle değiştirilmeleri cihetine gidiyor, bunları bozarak merasimle İslami isimler koyuyorlardı.¹²

Butkanın kuşlara verilmesi bir nevi sacıdır. Yapılan uygulamanın makbul olması amacıyla hayır işlenmiş olmaktadır. Bazı yerlerde bu uygulamanın yerine köpeğe ekmek atılır. İsmnin, çocuğun babasının ismi ile söylenilmesi, tanımın gayb alemine tam yapılabilmesi içindir. Ataerkilâle inancı mesajı taşımaktadır. Çocuğun her üç defada yüzünün açılıp kapanması şeklindeki uygulama bizim için yenidir. Alem değiştirme inancı ile ilgili

olabilir. Bilindiği gibi, kara iyelerden korunmak için ağaç ve taş kavuğundan geçilirken yeni bir aleme geçildiği için korunulacağına inanılır. Butka kuşlara verilirken kime ait olduğunun ismen söylenilmesi İslamiyet’te ruhuna Yasin okunan mevtanın isminin anılması türünden bir uygulamadır.

Tatar Türklerinde de Türk dünyasının sair yerlerinde olduğu gibi çocuğa koyulan isimle gayb alemine mesaj verilir. Uzun ömürlü olması ve bebek iken ölmemesi için erkek çocuklara Baki, kız çocuklarına Bakiye ismi konur. Keza Dursun, Dursune, Tuktar, Tuttabike isimleri konur. Çocuklara dede veya ninelerinin isimleri verilir ise erkek çocuğa dedeye saygı olarak ulu ata ve kız çocuğa ineke denir.¹³

Ninelerin bilhassa babaların isimlerinin torunlara verilmesi halinde verilen isimlerin kodlanması Nahçıvan Türklüğünde de vardır. İsim verilerek ebeveynlerin unutulmalarını sağlanırken, ismin ayağa düşürülerek ruhun rencide olmaması sağlanılmış olur.

Tatar Türklerinde çocuğun 40. gününde “40 Meclisi” yapılır. O gün çocuğun banyosu yapılır. Bu banyo için “40 kaşık su” kullanılır ve çocuğun bütün vücudunun ıslanması sağlanır. Çocuğun beher organı yıkanırken uygun ve belirli Türkçe dualar okunur, temennilerde bulunulur. Ayak (su maşrapası) kullanılırken “Bu ayak iyi ayak, yahşi ayak. Benim için bu ayağı koruyup saklayın; ben ölünce bu ayakla benim için su dökün” şeklinde çocuğun ağzından konuşulur. 40. gün çocuğun saç kırkılır (kesilir). Saç merasiminde komşular çağrılır. Kümeç (hamur yemeği) yapılır çay ile misafirlere ikram edilir, çocuğun kırk banyosu yapılırken söylenen dualarda “Uzun ömürlü olsun”, “Geniş devlet bulsun” denir. O gün ona “Et Küleği” diye bilinen bir elbise giydirilir. Et küleği o gün

(11) Bayazıtova, a.g.e., s.227-230.

(12) Yaşar Kalafat, “Türkistan Halk Sufizmine Dair Notlar” *Türk Dinyası Tarib Dergisi*, Ekim 1995, S.106, s.44-48.

(13) Bayazıtova, a.g.e., s.227-230.

giydirilip hemen çıkarılır ve saklanır. İkinci çocuk olunca ona giydirilir.¹⁴

Çocukların 40. günlerinde kırklanmaları Oğuz Türklerinde de vardır. Kırklama ile ilgili birçok inanç ve uygulama vardır. Anadolu'da abdest alınırken her organla ilgili ayrı dua edilir ayrı ayrı töbekar olunur. Bütün organların öteki alemde davacı olabilecekleri İnanıcı vardır. Haç toyunu Türkmenler, Özbekler, Azerbaycan ve Anadolu Türklerinden biliyoruz. Anadolu'da yaşamayan çocukların yaşamamaları için çok çocuklu ailenin çocuk beşiklerinde büyümeleri istenir.

Kazan Tatarlarında birçok bayram ve şölen yapılır. Bunlar, Ekin Bayramı, bereket merasimleri, yağmur merasimleri, Kurban merasimleri, Dağ Kedisi Şenlikleri, Kızıl Yumurta Bayramı, Ulugün Bayramı, Yaprak Bayramı, kış şenlikleri, kış uğurlama şenlikleri, Gürüdönümü Bayramı, Eme Bayramı, ev yapma şenliği, Kızlar Günü, buz erimesi şenlikleri, asker uğurlama merasimleri, hayvan yetiştirme bayramı, ruhlarla ilgili merasimler vb'dir.¹⁵

Ekim Bayramı'nda, koşum atlan toprağı sürmek ve ekmek için özel olarak hazırlanır. Bununla amaç ürünün artmasını, bereketli olmasını sağlamaktır. Ekinden önce herkese haber verilir, herkes piriç ve yağ alır; bir tepeye veya açık havaya çıkılır, orada pilav yapılır. Buna '*Zere Butkasi*' denir. Zere butkasi, piriç yağ ve süttten yapılır. Ekinden evvel yumurta toplanır; toplamayı çocuklar ev ev dolaşarak yaparlar. Zere'ye davet ekinden birkaç gün önce çocuklar tarafından yapılır. Çocuklar şiirlerle şarkılarla duyuru yaparlar. Davetten iki gün sonra daha büyük çocuklar bir tepenin üzerine çıkar ve "Zer Zer zerege, İrte tor da sabanga" (Saban için erken çık) derler.¹⁶ Saban pilavı, ekinden sonra ekini yapanlara yapılan ikramdır. "Saban Kurbanı" ekinin bereketi hizmetine kesilen kurbandır. Bu kurbanda bütün köy halkı toplanıp bir koyun keserler. Pilav yapıp hayvanın eti ile birlikte yenilir. Hayvan kesilirken bereket

duası yapılır. Halk evden eve ziyaret dolaşması yapar. Buna "*Saban Sırası*" denir. Saban (Sapan) şarkıları ekine başlamadan evvel söylenir.

Bereket merasimleri, "Yarile", ekin başlamadan evvel yapılır. Yarile'nin güneşin ruhu olduğu inancı vardır. Toplu yemek yenir, sportif faaliyetler yapılır. Çeşitli yarışlar düzenlenir. Bir direğin tepesine bir horoz bağlanır, tepeye tırmanabilen horozu almaya hak kazanır. "Saban Toyu" birkaç köy bir köyde toplanıp yemek yerler. Burada güreş tutulur, çeşitli yarışlar yapılır, şarkılar söylenir. Saban toyu ilkbaharda ekin yapıldıktan sonra yapılır. "Yağmur duası" veya bereket kurbanları kırda yapılır. Kazalardan, kuraklıktan korunmak için bütün aul (köy) bu merasimlere katılır. Duadan sonra toplu yemek yenir. Bir günde 4 ayrı yerde yemek yapılır. Bunlar subaşı, bayırmen (değirmen), Cura Yılgası ve Molla Baba Çeşmesi yemeğidir. Bu maksatla her ev yumurta, tavuk ve kendi yemek servisini getirir. Yağmur yağması dileğinde bulduktan sonra kırlara su saçılır.

Kurban (Kurban); Kurban ayı, Kurban gayeti (Bayram namazının kılındığı birinci gün) ve Kurban Bayramı bölümlerinden oluşur. Kazan Tatarları İslamiyet'ten evvel de kurban kesiyor ve adakta da bulunuyorlardı.

Kızıl Yumurta Bayramı; Nisan ayı sonu Mayıs ayı başlarında olur. Yumurta pişirilip çeşitli renklere boyanıp çocuklara ikram edilir. O gün eve ilk girenin ayağının uğuruna inanılır ve "ayağı ağır mı, ayağı cinil mi (hafif mi)" denir. Yumurta boyanması iyi dilekte bulunma anlamındadır.

Ulugün Bayramı; Kirişin Tatarları arasındaki yumurta bayramının uygulanış şeklidir. Ural Dağı'nda Perm şehri çevresinde yaşayan Kirişin Tatarları, IV. İvan zamanından itibaren çeşitli Rus baskı ve teşvikleri ile Hıristiyanlaştırılmış olmalarına rağmen soy

(14) Bayazitova, a.g.e., s.234-235.

(15) F. S. Bayazitova, *Tatar Halkının Bayram Hem Kergüneş Yalaları*, Kazan, 1995.

(16) Bayazitova, a.g.e., s.7-11.

isimleri hala Tatar Türk-çe'sindendir. Yaprak bayramı da Kirişin Tatarları ve Mordva halkı arasında yaygındır. Bayramdan bir hafta önce kızlar ormana gider, oradan bir kayın ağacı getirirler. Ağaç köye getirilmeden evvel süslenir ve ona bir yumurta takılır. Bayramda köye götürülür. Bu ağaç sokak sokak gezdirilir. Bayrama akşama doğru yaşlılarda katılırlar, o ağacı öven şarkılar söylenir, benzeri bayramlar Altay Türklerinde de vardır.¹⁷

Kış bayramlarından *Nasdugan Bayramı* 24-25 Aralık'ta yapılır ve Kirişin Tatarları ve Mordva halkı arasında da yaygındır. Yazı karşılamak için ise Şubat ve Mart'ta şenlikler olur. Gündönümü veya Eme Bayramı, kışa doğru ziraat işleri bitince yapılır. Bu Tatar Türklerinin eski bir bayramıdır. Bayrama ilk gelen Eme başıdır. Kaz emesi, kazlar büyü-yüp havalar soğuyunca yapılır. Bütün kazlar toplanır. Herkes kendi kazını keser. Becerikli kızlar emeye birbirlerini yardıma çağırırlar Evvelce "beni kaz emesine çağırırsan ben de sana ekin toplamada yardım ederim" denir.

Ev Yapma Bayramı (Ev Yapma Emesi); Bir Tatar ev yapma karan alır ise, komşuları ve çevre halkı bir şeyler getirirler, birlikte yenilir. Daha ziyade ekmek, yağ ve bal getirilir. Yiyecekler oradan geçen herkese ikram edilir, evin bir köşesine gümüş akça konur ve hatim okutulur. Evin temeline Ayet'ei-Kürsî, eşik başına, eşğin altına (eşik busaga) dua konur. Amaç eve şeytanın girmesinin önlenmesidir. Evin çatısı yapılırken ustalara havlu hediye edilir. Büyük bir ekmek yapılır ve ustalara verilir. Ocağın yapılmasına sıra gelince horoz veya tavuk kesilir. Ev yapılıp bitince eve kimse sokulmaz. Önce bir kedi bırakılır. O kedi bir gün o evde kalır. Amaç eve gelecek zararın kediyeye gelmesini sağlamaktır. Ev kutlamalarına gelenler, yeni evin hürmetine hediye getirirler.¹⁸

Türk halk inançlarında kedinin veya bazı kedilerin cin olduğuna inanılır. Pek tekin sayılmaz. Bazı kedilerin dilinde mühür olduğu inancı vardır. Bilhassa kara kediden

sakınılır. Anadolu Türklerinde evin temeline madeni para konur, kurban kanı akıtılır. Muska yazılarak gömülür. Afganistan Türkleri kurban kanı ile birlikte temele taş da koyarlar. Sıra çatıya gelince bayrak asılır. Ustalara getirilen havlu türünden hediyeler gerilmiş bir ipin üzerine asılır. Türk inanç sisteminde evin sahibi olan iye-eşğin altında yatmaktadır. Kapı başlarına Besmele türünden dua asmak Anadolu Türk halk inançlarında da vardır. Ayrıca bina bitince önüne nazarlık asılır. Tekin olmayan yerler arasında hamamlar da sayılır, Şafranbolu'da "Cinli Hamam" diye bilinen tarihi bir hamam vardır.

Kazan Tatar Türklerinin "*Kızlar Günü*" şenliklerinde sonbaharda ürünler toplandıktan sonra yetişkin kızlar ev ev dolaşır, evlere misafir olur. Kız cırları (şarkıları) söylerler. Bu şarkılar geçen yüzyıla kadar Marilerde ve Çuvaş Türklerinde de vardı. "Buz Erime Şenlikleri" ilkbaharda karlar, buzlar erimeye başlayınca yapılır. Köy halkı var ise göl ve nehir başlarına, yoksa köprü üzerinde toplanırlar. Buzun erimesi seyredilir. Toplu yemekler yenilir. Birlikte şarkılar söylenir, danslar yapılır.¹⁹

Tatar Türklerinde *asker uğurlama* merasimlerinde, asker adayları bütün köyü dolaşır vedalaşırlar. Adaylara mendil ve havludan hediyeler verilir. Sevdikleri kızlar onlar için özel mendil ve havlu hazırlarlar. Birlikte şarkılar söylenir. Arış "ekmeğin kesilen baş kısmı" tavana konur. Tavanda saklanır. Askere giden gencin ailesi oğullarının askere gittikleri gün komşularını yemeğe davet ederler. Anadolu Türklerinde asker uğurlama şenlikleri yapılır. Helallik ve hayır dua alınır. Kadınlar Mevlüt okuturlar. Hayvan yetiştirme şenlikleri, hayvanlar üreyince yapılır. Bir ineğin buzağısı olunca sütü pişirilir. Aile fertlerine ve komşulara ikram edilir. Bu uygulamanın Kazak Türklerinde de olduğu belirtilmektedir ki, biz bu tespiti Anadolu ve yakın çevresi Türk-

(17) Bayazitova, a.g.e., s.49-52.

(18) Bayazitova, a.g.e., s.76-83.

(19) Bayazitova, a.g.e., s.104-110.

lerinden biliyoruz. Sapsarı olan bu süte Oğuz Türklerinde Ağuz denir. Tatar Türklerinde bu süttten yemekler yapılır ve hamur yemeklerine de konur ve misafirler çağrılıp birlikte yenilir. Yemekten sonra hatim okutulur şükür edilir.²⁰

Astrahan Tatarlarında koyun kesildikten sonra koyunun başı pişirilir ve bu verilen yemek, ziyafette misafire ikram edilir.²¹ Bu uygulama da Türk ellerinde çok yaygındır. Hayvancılık ve ekincilikle ilgili mevsime bağlı bereket amaçlı merasimler Anadolu, İran, Azerbaycan ve Gürcistan Türklerinde de yapılmaktadır. “Koç Katımı”, “Ekin Salavatlama”, “Horaveller”, “Kırkım Şenlikleri” yapılmaktadır.

Tatar Türklerinde ruhlarla ilgili inançlar da vardır. “Yurt anası” veya “ev anası” inancı gereği evden birisi kendi evini kurup yuvadan ayrılınca ev halkı “yurt anası bugün evden falanı uğurluyoruz” der. Bu inanca göre ev anası evden ayrılan fertle birlikte yeni evi/ocağı da koruması altına alır. İki kardeşin evleri ayrılınca adeta yurt için yurt anası doğurmuş gibi kabul edilir. Yurt anası yeni eve/ocağa göçünce “Ocak Demiri” ile göçer inancı vardır. “Yeni eve giderken eski olsa dahi ocak demirini hiçbir yerde bırakma, yanında kendinle getir” diye ünlü bir söz vardır. Dualarda “Yurt anam, benimle gel, benden ayrılma benim hayvanlarıma zarar verme” denir. Yeni eve geçilince yemek yapılır, Yurt anasına “Hadi Kalbim, yemek yaptım, benimle gel” denir.²²

Anadolu halk inançlarında ev iyesi, -evin sahibi inancı oldukça yaygındır. Aynı zamanda ahırın ve bağın da iyesi vardır ve bu çok kere beyaz bir yılan olarak bilinir. Eski tip evlerin apartman katlarından farklan arasında da bu husus da zikredilir ve ev iyesinin evin eşliğinin altında olduğu düşünülür. Çok kere ocağa ve evin köşelerine yapılan saç ev iyesi ile ilgili olmalı. Aynı şekilde köyün iyesi olduğu fikri de vardır. Bazı dini uygulamalarda köyün etrafında dönülerek adeta tavaf edilerek yapılır. Bir takım önemsenen karşılama ve uğurlamalar da adeta köyün eşliğinde yapılır. Uluğ Türkistan’da ve İdil-Ural Türklüğünde tuz ekmekle karşılama evin veya köyün eşliğinde olur. Buradan Ötügen’in kutsal oluşu, Yer-Sub ve korunan Ötügen arasında bağ kurulabilir.

Sonuç

Sonuç olarak söylenebilir ki, evvelce yaptığımız çalışmalarla Kırım, Kafkasya ve Altay Tatar halk inançlarını biraz tanıyorduk. Kazan Tatarlarını Bayazitova’nın eserlerinden daha yakından tanıma imkanı bulduk. Gördük ki, kırk çıkarma, ad verme, gelin hamamı, kara iyelerden korunma gibi toplu merasimlerde Tatar Türk halk inançları ile Oğuz Türk halk inançları arasında ayrıntı sayılabilecek kadar bile farklılık yoktur. Bu arada nice güzel şölen ve törenlerimiz maalesef unutulurken yerlerini ulusal olmayan günlerin kullanılmalarına bırakmıştır.

(20) Bayazitova, a.g.e., s.113-120.

(21) Bayazitova, a.g.e., s.113-120.

(22) Bayazitova, a.g.e., s. 120-140.